

KNUT HAMSUN RUNDT GJENNOMBRUDDET
Anmeldelse av Lars Frode Larsen: *Radikaleren Hamsun ved gjennombruddet, 1888-1891*; Schibsted, Oslo 2001, 544 s.

Henning Howlid Wærp

I

Da Lars Frode Larsen ga ut sin doktoravhandling *Den unge Hamsun. 1859-1888*, i 1998, var det enkelte anmeldere som stilte spørsmålsteget ved om Larsen egentlig hadde nok stoff – eller nok vesentlig stoff – til å fylle de 600 sidene som boka utgjør. Larsen tok i den boka for seg de tredivet første årene av Hamsuns liv. Når da bind to kommer med omtrent like mange sider, men med avgrensning til de få årene fra 1888 til 1891, kan man lure på om fire år av Hamsuns liv er nok til å fylle et stort biografibind. Mens bind én tross alt omfattet Hamsuns omflakkende ungdomsår i Nord-Norge, opphold i Hardanger, Toten og Valdres, København og Kristiania, samt to lengre opphold i USA, er det stort sett langs aksen København-Kristiania bind to utspiller seg. Men dette viser seg snart å være stort nok spillerom for Lars Frode Larsen. Det er da også de viktige årene rundt Knut Hamsuns gjennombrudd som nå står i fokus.

Radikaleren Hamsun ved gjennombruddet begynner nesten som en roman ved at amerikadamperen Thingvalla tirsdag 17. juli 1888 legger til kai ved Kvæsthusbro i København, etter to ukers overfart fra New York. I land går Knut Hamsun, fortsatt like lite forfatter som da han dro til Amerika to år tidligere – eller, for å ta en verre sammenligning, like mislykket som forfatter som da han åtte år tidligere første gang kom til København for å finne forlegger til sin roman *Frida* (noe han da ikke klarte). Da Hamsun i april året etter, i 1889, forlater København mot Norge, er situasjonen imidlertid en annen. I løpet av ni måneder har han opparbeidet seg en posisjon som en av Nordens mest lovende, yngre forfattere. Hva har skjedd, spør Larsen, og dermed er fortellingen hans i gang. Imidlertid er det ikke romansjangeren, den biografiske roman, som Lars Frode Larsen utfolder seg innenfor. *Radikaleren Hamsun ved gjennombruddet* må heller kalles en vitenskapelig biografi, der den bygger på et vell av primærkilder og

arkivstudier, og der Larsens dramatisering begrenser seg til å stille gode spørsmål og velge ut den riktige kontekst for Hamsuns utsagn, skrifter og offentlige opptreden.

I perioden 1888-1891, som er tidsramme for biografien, gir Hamsun ut tre bøker, *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* (1889), *Lars Oftedal* (1889) og *Sult* (1890), og Lars Frode Larsen vier disse stor plass, både forhistorien – tilblivelsen av verkene – og mottagelsen, i tillegg til at han selv gir momenter til en nylesning av bøkene. Og han gir en interessant plassering av de tre verkene i forhold til hverandre og i forhold til Hamsuns utvikling: *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* kan sees som den skuffede Amerika-elskers oppgjør med et land han hadde hatt langvarige forbindelser med, *Lars Oftedal* som et oppgjør med en tidligere politisk alliert som har skuffet ham dypt, og tredje runde – *Sult* – som et uttrykk for skuffelsen over tilværelsen som sådan, et oppgjør med tilværelsens herre – med Gud. Og Larsen konkluderer: "Ut fra underliggende psykiske behov har "the injustice collector" i tre omganger (ubevisst) fremprovosert den ønskede avvisningssituasjon for masochistisk og selvmedlidende å kunne nyte den smerte han har påført seg selv" (s. 293). Dette er en interessant forståelse av de tre bøkene, men en skulle vente seg en nærmere utlegging av begrepet "the injustice collector", ikke minst siden det dukker opp flere ganger i fremstillingen (s. 54, 156, 303, 292, 302, 391). Er det et begrep fra psykologien, og i så fall fra hvem, eller er det bare et litt fikst pseudovitenskapelig uttrykk lagd for å gi forklaringen tyngde?

Det mest nyskapende i *Radikaleren Hamsun ved gjennombruddet* er Lars Frode Larsens omtale av Hamsuns i dag minst leste bok, *Lars Oftedal*. Dette blir også viktige kapitler i Larsens biografi ved at det er i Oftedal-debatten han finner dekning for å kalle Knut Hamsun en radikaler, stikk i strid med det allmenne bildet av Hamsun som reaksjonær eller antidemokrat. Det er gjennom angrepene på Lars Oftedal at Hamsun identifiseres og identifiserer seg med den frisinne, kultur-radikale intelligensiaen i Radikale Venstre.

II

Hamsuns bok om presten, forfatteren og den konservative Venstre-politikeren Lars Oftedal har ofte blitt lest i en personhistorisk kontekst, som Hamsuns oppgjør med sin barndoms plageånd, onkel

Hans på Presteid, som han måtte lese fra Oftedals skrifter for. Eller boka har vært sett på som en oppvisning i polemikk der Lars Oftedal nærmest blir et tilfeldig valg for den stridslystne Hamsun. Lars Frode Larsen ser imidlertid boka som et politisk prosjekt, og gir gode grunner for det. Etter splittelsen i Venstre i 1888 i en moderat og i en radikal fløy ble det viktig for den radikale venstrepresen og få isolert sverdrupianere og oftedøler slik at de fikk minst mulig innflytelse, og slik at de ikke skulle bli gjenvalgt på Stortinget. Det er i denne politiske situasjonen Dagbladets redaktør Lars Holst bestiller en artikkelserie av Knut Hamsun for å ta for seg en av de fremste førerskikkelsene i det moderate Venstre, Lars Oftedal. Hamsun blir tiltrodd oppgaven å fullføre på sakprosa det Alexander Kielland har påbegynt skjønnlitterært: å sette den politisk og religiøst konservative Lars Oftedal og hans tilhengere på plass, og i neste runde "umuliggjøre" Oftedal for Stortinget. At dette ble sett på som et viktig arbeid, kommer blant annet fram ved at Dagbladet i lengre tid forhånds-annonserte de 12 artiklene av Hamsun om Oftedal. Alle artiklene, som går fra 3. oktober til 3. november, begynner på avisas førsteside, og allerede i desember kommer artiklene ut i bokform, hos den unge, radikale landsmålsforleggeren Mons Litleré i Bergen.

I tillegg til tilblivelseshistorien og mottakelsen har Lars Frode Larsen en fin gjennomgang av boka, og av Hamsuns argumentasjon. Larsen påpeker paradokset i at Hamsun innledningsvis gir inntrykk av å gå inn i rollen som den objektive, utredende vitenskapsmann som lidenskapsløst presenterer sitt prosjekt, mens den engasjerte og temperamentsfulle skrivemåten fra første stund dementerer det samme. Påstanden om at Oftedal "staar kold" for Hamsuns følelser, som "en tilfældig Ting" virker lite troverdig, og linjen Larsen her trekker til de langt på vei likelydende forsikringene som løytnant Glahn innledningsvis serverer i *Pan* (1894), om at den historien han nå skal fortelle ikke på noen måte angår ham lenger, er interessant. Larsen viser også til formuleringer fra *Lars Oftedal* som dukker opp igjen i *Munken Vendt* (1902).

Det er lett å la seg besnære av den vittige ironiseringen Hamsun utsetter Oftedal for, men istedenfor å fortape seg i stilen er det fortjenestefullt at Lars Frode Larsen ettergår Hamsuns argumentasjonsoppstilling. Og det viser seg her at Hamsun ofte jukser, ved f.eks. å sitere noe fra Oftedal som virker som én tekstoppassasje, en tale, men

som i virkeligheten er sakset fra flere steder. Og i en collage er det jo lett å påvise logiske brister. Larsen mener Hamsun også underurderer stilisten Oftedal, og hevder at "For en moderne leser virker Oftedals reisebrev "friskere" enn svært mye annet som ble skrevet av datidens forfattere" (s.199).

Til slutt reviderer Larsen virkningshistorien til Hamsuns Oftedal-skrifter. Mens Robert Ferguson i sin biografi opplyser at artiklene vakte voldsom oppmerksomhet og at boka lenge var populær i Skandinavia, kan Larsen, etter nøye kildestudier, påvise at Oftedal-polemikken fikk heller liten oppmerksomhet. Arvid Østby har i sin bibliografi registrert én eneste anmeldelse av *Lars Oftedal*, og selv om Lars Frode Larsen har greid å oppspore en håndfull til, er det ingen ting som tyder på at avisartiklene og boka "gav Hamsun smaken på noe som skulle bli sjelden kost i det kommende ti-år – utbredt popularitet", som Ferguson skriver.

Men det viktigste med Lars Frode Larsens fremstilling av Hamsuns Oftedal-polemikk er at den altså opprinnelig er skrevet som et ledd i et dagsaktuelt, internt oppgjør mellom to konkurrerende venstrepartier, og således er å betrakte som et innlegg fra en ytre-venstre-posisjon – og ikke fra en høyre-posisjon. Dette er et nytt bilde av den unge Hamsuns politiske ståsted.

III

Ut over Oftedal-kapitlet har Lars Frode Larsen ikke de store avsløringer å komme med, men en rekke justeringer, i tillegg til nye perspektiver og mer informasjon, både bakgrunnskunnskap og nye fakta om Hamsuns liv og skrivevirksomhet. Og dette er vel så viktig som "skandaleoppdagelser". Det er ikke uvanlig at biografer skriver av hverandre, slik at eventuelle feil videreføres eller lettvinde oppfatninger sementeres. Lars Frode Larsens største fortrinn som biograf er at han aldri viderefører eksisterende Hamsunbilder før han har undersøkt dem nøye. For å ta et eksempel: Både i Einar Skavlans biografi (1929), Tore Hamsuns bok om faren (1952) og Robert Fergusons Hamsun-biografi (1988) får vi høre om hvordan Knut Hamsun, da han kom til København i 1888, hjemvendt fra Amerika, straks setter seg ned og nærmest i feber skriver et kapittel av det som blir romanen *Sult*. De lager et bilde av dikteren som isolerer seg og i "splendid isolation" produserer den fornemste kunst, unnfanget så å

si i det hinsidige. Lars Frode Larsen "ettergår" Hamsun i København, og oppdager at han, etter returen fra USA, oppretter kontakt med nøkkelpersoner i det litterære miljøet, skriver artikler i aviser og tidsskrift, besøker kunstutstillinger og teatre og i det hele tatt er i aktiv utveksling med det miljøet han er i. En slik avmystifisering er viktig for å forstå bakgrunnen for hans dikteriske utvikling på den tiden. Et viktig ledd i bildet blir de inspirasjoner Hamsun får både fra annen skjønnlitteratur og faglitteratur, der Larsen peker på mulig påvirkning fra så forskjellige kilder som Ola Hanssons *Sensitiva amorosa* (1887) og Leonora Christinas selvbiografi *Jammers Minde* (fra annen halvdel av 1600-tallet), italieneren Silvio Pellicos *Mine Fængsler* (utgitt på norsk i 1874) og Valdemar Vedels artikkel "Moderne Digtning" (1888).

Det har vært vanlig å tro at Hamsun på denne tiden jobbet med romanen *Sult*, men Lars Frode Larsen har en teori om at det er et annet bokprosjekt som tar hans tid. Belegg for det finner Larsen i et brev til Edvard Brandes av 17. september 1888, der Hamsun forteller at han skriver på en bok som er "desperat lidet norsk [...] Jeg havde ikke villet skrive for Nordmænd – der er ikke stedsnavn i den hele Bog." Ut ifra at *Sult* inneholder mange stedsnavn/gatenavn i Kristiania, mener Larsen at det må være et annet manus det er snakk om, sannsynligvis "den bohem-romanen han hadde hatt på trappene allerede så tidlig som vinteren 1888 [...]" (Larsen, s.22). Dette er interessant og i så fall en ny informasjon. Men Larsen ser bort ifra at utsagnet kan tolkes på flere måter. Det kunne jo være at *Sult* var tenkt som en storbyroman uten navn, en roman som skulle utspille seg i en anonym metropol, speile en moderne erfaring. Og at Hamsun i oppbyggingen av bildet bruker storbyerfaringer både fra Kristiania, København, New York og Chicago. Det kunne i så fall rime med utsagnet om at romanen skulle være "desperat lidet norsk". For, på en annen side, hvis romanen skulle være lite norsk, er det vel ikke så sannsynlig at det er Kristiania-bohemen som skulle omtales? Og: Hva skulle være vitsen med å la en slik roman være uten stedsnavn?

En korrigerende som imidlertid Larsen har dekning for, er at Knut Hamsun hadde tenkt *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* som et bokprosjekt allerede før han holdt foredragene om Amerika for Studenterforeningen i København i 1888, mens det har vært vanlig å fremstille det som om bokutgivelsen er et spin-off av foredragene. I stedet for å se boka som en samling av foredrag, er det heller slik at

Hamsun underveis i skriveprosessen tok ut stoff som han bearbeidet og fremførte for et publikum. Dette er en viktig presisering fra Larsens side, for våre leserforventninger er annerledes i møtet med en artikkelsamling/en samling foredrag og et (essayistisk) bokprosjekt. Når vi skjønner at *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* var ment som et bokprosjekt, og ikke bare er et produkt av noen foredrag, blir det også lettere å forstå Hamsuns høye vurdering av den, jf. hvordan han i 1899 skriver til bokhandleren Lars Swanström at "*Amerikas Aandsliv* er en lystig Bog og kan læses som en roman" (Næss; brev 505). I 1901 kommer *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* faktisk ut på nytt hos Alb. Cammermeyers Forlag med sjangerbestemmelsen "roman".

Selv om "roman" virker som en feil sjangerbetegnelse, er det et subjektivt trekk ved den som gjør at den knapt passer i kategorien kulturhistorie/kulturkritikk. Som Lars Frode Larsen påpeker, gjøres det ikke noe forsøk på å sette argumenttrekker kontrasterende opp mot hverandre med sikte på en kritisk avveining.

Lars Frode Larsen tar grundig for seg resepsjonen av *Fra det moderne Amerikas Aandsliv*, både i norske, danske, svenske, engelske og amerikanske aviser. Mens Hamsun hadde regnet med å bli like hardt angrepet fra venstre som fra høyre, kom resepsjonen til å følge nokså klare politisk-ideologiske skillelinjer. Venstresiden ville ha med Hamsun "på laget", mens høyresiden var mer negativ.

Larsen har videre en bred presentasjon av selve boka, der han blant annet peker på indre motsetninger i teksten, som når Shakespeare et sted og i en sammenheng omtales som "umoderne Psykolog", mens han et annet sted kalles "den fuldgyldige Sindsanalytiker". Eller hvordan Hamsun i *Aandsliv* ser ut til å bifalle samtidens tradisjonelle teaterkonvensjoner, den realistisk-illusjonskapende "titteskaps-modellen" av ibsens type, selv om han andre steder viser forståelse for Strindbergs teaterreformatiske idéer.

Det er imidlertid påfallende hvor kort Larsen omtaler det heller reaksjonære kvinnesynet som kommer til uttrykk i boka, hvordan Hamsun ser kvinnes økte deltagelse i det offentlige liv som en trussel mot samfunnsutviklingen og selve kulturen. Selv om Larsen legger vekt på at formålet med presentasjonen er å avdekke Hamsuns egne holdninger og synspunkter, og ikke vurdere dem, får man en mistanke om at en nærmere drøfting av Hamsuns kvinnesyn kanskje

også er utelatt da det ikke ville bygge opp under det bildet av radikaleren Hamsun som Larsen propaganderer for.

Synet på de svarte i *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* er også forstemmende lesning, uavhengig av om dette er en type "vanlig" rasisme på den tid. Larsen viser imidlertid at Hamsun gradvis endrer synet til det mer positive når det gjelder indianerne. I 1885 hadde han i artikkelen "Fra en Indianerleir" en ganske nedlatende reportasje fra et besøk hos shawnee-indianerne i Wisconsin; i VG i 1891 leverer han imidlertid et sterkt forsvar for indiansk kultur, og et angrep på det hvite USAs behandling av sin urbefolkning. (Bakgrunnen her er massakeren ved Wounded Knee i januar 1891.)

IV

Fra København-tiden (1888-89) gir Lars Frode Larsen et utfyllende og delvis nytt bilde av Hamsuns forhold både til August Strindberg og til Georg Brandes. At Georg Brandes allerede etter *Fra det moderne Amerikas Aandsliv* omtaler Hamsun som "en ny og fremragende norsk Prosaist", må ha hatt sitt og si for Hamsuns selvbilde. Videre har det vært lite kjent at forholdet mellom Hamsun og Arne Garborg rundt 1890 var nært og fortrolig.

Godt er kapitlet om Hamsun som Dagbladets medarbeider, fra våren 1889 til våren 1890. Hele 22 publiserte skriftstykker har Larsen her funnet fram til, de fleste helt ukjente fra før. (Noe som aktualiserer nødvendigheten av en utgivelse av Hamsuns artikler.) Flere av skriftstykkene er anmeldelser, og Larsen bruker disse til å få sagt noe om Hamsuns egen poetikk. I enkelte tilfeller går Larsen så grundig til verks at han selv leser den boka Hamsun anmelder, for å kunne gi relevante kommentarer. Og igjen finner han uttalelser fra Hamsuns journalistikk som dukker opp igjen i romanen; som når Hamsun i 1890 berømmer den spanske dramatikerén José Echegaray for å lage moderne Drama uden videnskabelig Træmasse", og Larsen sammenstiller det med Nagels karakteristik (i *Mysterier*) av Ibsens skuespill som "dramatiseret Træmasse".

Larsen skriver interessant om virkningshistorien til "Fra det ubevidste Sjæleliv", som allerede to måneder etter publiseringen i Samtiden 1890 var å finne på trykk i Frankfurter Zeitung (november 1890), og som førte til et tilsvær fra en universitetsprofessor i Genève,

Carl Vogt. Det kommer her fram at Hamsun mer var deltager i en tidstypisk debatt enn egentlig foregangsmann for noe nytt.

Lars Frode Larsen argumenterer overbevisende for hvordan Hamsun i sin offentlige fremtreden spiller to roller, der han dels vil være den fantasifulle dikter, språkekvilibranten som er høyt hevet over litteraturfilisternes normer, dels har et behov for å bli respektert for sin intellektuelle kapasitet, for sine kunnskaper og evne til klar disposisjon av et stoff. I artikkelserien "Literær Kritik" i Dagbladet i 1890 viser han seg fram i siste rolle, og også i anmeldelsen av Valdemar Vedels doktoravhandling, *Den danske Literaturs Guldalder*, mens de to rollene – rabulisten og "akademikeren" – blandes sammen i *Fra det moderne Amerikas Aandsliv*.

V

Lars Frode Larsen gir en fyldig og fin oversikt over den mottagelsen *Sult* fikk i dagspressen og i tidsskriftene. Et uventet innslag i en biografi er imidlertid hans mer tekstanalytiske passasjer. Det er flere fine ting i analysen, f.eks. påpekningen av at komposisjonen i romanen har likheter med et scenisk drama, og kartleggingen av forfallsprosessen i fem stadier: kroppslig, psykisk, moralsk, sosialt og kunstnerisk. Men hvorfor en analyse av romanen er tatt med i en biografi, istedenfor å være trykt i et litteraturvitenskapelig tidsskrift, får vi ikke svar på. Kanskje er det et rent con amore prosjekt, da *Sult* for Lars Frode Larsen står fram som selve mesterteksten hos Hamsun. Greit nok, men Larsen posisjonerer seg i så fall for lite i forhold til forskningslitteraturen rundt romanen til at det egentlig blir et genuint bidrag til sekundærlitteraturen. Flere ganger kjenner man igjen perspektiver fra tidligere forskere, uten at de krediteres; andre ganger kan det virke som om Larsen ikke kjenner forskningslitteraturen godt nok. Når han skriver at "Det religiøse aspekt ved *Sult*, slik det fremkommer gjennom jegets gudsoppfatning har vært lite vektlagt i sekundærlitteraturen, men har en helt sentral plass" (s.275), underslår han at Atle Kittang (i *Luft, vind, ingenting*, 1984) behandler gudsforholdet i romanen, at Job-motivet er inngående behandlet av Rolf Nyboe Nettum (i *Konflikt og visjon*, 1970), og at Peter Kierkegaard (i *Knut Hamsun som modernist*, 1975), foreslår å se romanen som bygd over et religiøst fortapelsesmønster, der første stykke betegner troen (især på egen evne), at andre stykke inneholder prøvelsen (ensom-

heten), tredje stykke er uttrykk for fornektelsen (nederlaget, fallet, avsvergelsen), og fjerde stykke er uttrykk for "blasfemien" (den avmektige protest) og flukten, med mulighet i seg til gjenfødelse.

Kanskje det nettopp er fordi *Sult*-analysen inngår i en biografi at Larsen ikke føler seg forpliktet til å gå i dialog med sekundærlitteraturen. Men dermed mister også analysen mye av sin verdi. Mer interessant, og mer i pakt med bokas overordnede prosjekt som en biografi, er da drøftingen av sjanger: Er *Sult* en selvbiografi eller en roman, en blanding eller ingen av delene.

Sult hadde ingen sjangermarkering når den kom ut, og vi vet fra Hamsuns brev at han motsatte seg å kalle den en roman. Til Georg Brandes skriver han våren 1890: "Min Bog maa ikke betragtes som en Roman. Der er nok af Dem, som skriver romaner [...]" (brev 113 i Næss). Midtsommers 1890 skriver Hamsun begeistret til sin forlegger Gustav Philipsen og forteller at en tysk psykiater har henvendt seg til ham: "Dr. Kurella skriver til mig og vil simpelthen have "Sult" oversat som et videnskabeligt Arbejde" (brev 129 i Næss). Hvis *Sult* ikke er en roman, hva er det da, spør Lars Frode Larsen. "Er det mulig å finne forfatterens skjulte undertittel?" (s.284) Det er en spennende jakt Larsen tar oss med på her, der diskusjonen bølger fram og tilbake om boka er en selvbiografi eller en roman (– at den skulle være et vitenskapelig arbeid innen psykiatrien, har aldri dukket opp i diskusjonen igjen). Gradvis heller Larsen over til det synspunkt at det er en selvbiografi vi har med å gjøre. Dette er et nytt og interessant perspektiv, for det har vært nærmest konsensus om å lese boka som en roman.

Hvilke argumenter er det så Lars Frode Larsen har for denne nye sjangerplasseringen? Et argument er det som, fra Genette, kalles paratekstuelle forhold, som for Larsen da her blir uttalelser i Hamsuns brev, som at Hamsun i boka "blotte[r] seg selv saa nøgent", at det som interesserer er "min Smule Sjæls uendelige Bevægelse" m.m. Å slutte fra dette, at Hamsun bruker seg selv i romanen, til utsagnet: "En undersøkelse av de paratekstuelle forhold viser at *Sult* er tenkt og skrevet som en selvbiografi", er imidlertid å trekke det for langt. Det er vel tvert imot ganske vanlig at kunstnere bruker seg selv i sin kunst.

Lars Frode Larsen har imidlertid også indre argumenter for å kalle boka en selvbiografi. Her tar han utgangspunkt i arbeidene til litteraturforskeren Philippe Lejeune og hans fem-leddede definisjon

av selvbiografien: En virkelig persons (1) retrospektive (2) prosa-beretning (3) om sitt eget liv (4) med særlig vekt på privatlivet og personlighetsutviklingen (5). Larsen mener dette stemmer på *Sult*. Men til det er det flere ting å innvende. Mange fortolkere har pekt på at etter den innledende setningen "Det var i den tid jeg gikk omkring og sultet i Kristiania [...]", går fortellingen i et parti over i presens ("Jeg ligger våken på min kvist [...]") for deretter å slette sporene av retrospeksjon. For det andre kan man spørre om fortellingen legger vekt på personlighetsutvikling i selvbiografisk forstand, siden tidsperspektivet er så lite, der handlingen bare strekker seg over noen måneder – og første og andre stykke faktisk bare omhandler vekselvis tre og to dager. Heller ikke punkt én hos Lejeune, om at det må være et sammenfall mellom forfatteren, fortelleren og hovedpersonen, argumenterer Larsen overbevisende for. Hovedpersonen i *Sult* er navnløs og heter ikke Knut Hamsun. Men om så hovedpersonen hadde hett Knut Hamsun – eventuelt Knut Pedersen, Hamsuns døpenavn; et navn han for øvrig gir til hovedpersonen i de to vandrerbøkene, *Under høststjernen* og *En vandrer spiller med sordin* – kunne man ikke uten videre slått fast at boka var en selvbiografi. For å ta en aktuell sammenligning: Selv om hovedpersonen i Dag Solstads siste roman heter Dag Solstad, og boktittelen er hans fødselsdato, 16.07.41, insisterer Dag Solstad på at boka er en roman. Dag Solstad er i denne boka en romanfigur. Vurderingen må da bli om det er en indre sannsynlighet i fremstillingen av hovedpersonen, og ikke om ting samsvarer med en ytre sannhet. Det samme mener jeg må gjelde *Sult*.

Hvis boka er en selvbiografi, skulle man dessuten forvente at Hamsun tilstrebet en nærhet mellom hovedpersonen og seg selv. Men revisjonene han gjør, kan tyde på det motsatte. I den teksten Hamsun trykte i det danske tidsskriftet *Ny Jord* i 1888, heter det f.eks., i forbindelse med jegets stadige pantsetting og forsøk på å skaffe penger: "en amerikansk Kalender, hvori jeg hadde mit første lille poetiske Forsøg, havde en Bekjendt kjøbt [...]". Når dette ikke er kommet med i romanen, kan man lure på om det er for å unngå en kobling til det biografiske. Hamsun kom på det tidspunktet rett fra USA, og det er godt mulig han hadde et dikt trykt i en amerikansk kalender. Dette er en endring Lars Frode Larsen ikke kommenterer. (En nærmere sammenligning av 1888-teksten og 1890-utgaven hadde for øvrig vært

interessant å få; f.eks. om det er noen spesiell grunn til at klokken på "Brandvagten", som jeget stadig orienterer seg i forhold til, i 1890-utgaven konsekvent blir byttet ut med klokken på "Vor Frelzers". Er det de symbolske assosiasjonene som er viktig, er det feil i topografien i 1888-utgaven i forhold til det faktiske Kristiania, eller andre ting?)

Lars Frode Larsen kommenterer imidlertid endringer i de forskjellige utgavene etter 1890, f.eks. er i førsteutgaven Morgenbladets redaktør navngitt, Christian Friele: "Jeg vidste, at Friele kunde skære Tænder, og da Nøglen gnissed i Laasen, mindedes jeg ved Lyden derom". I 1899-utgaven (som for øvrig Larsen har glemt å føre opp i litteraturlista) er denne setningen tatt ut, og Frieles navn forekommer ikke mer i romanen. Er det for å slette sporene til en faktisk historisk setting? Og/eller for ikke å knytte Sult-jeget for tett opp mot Hamsun selv; Knut Hamsuns antipati mot Friele var godt kjent. En annen endring i 1899 utgaven er hvordan det blasfemiske innslaget svekkes, noe Larsen kommenterer slik: "Omarbeidelsene synes å ha vært ledd i et bevisst forsøk fra Hamsuns side på å skape større avstand mellom seg selv og Sult-jeget" (s.290). Når Hamsun jobber for å øke avstanden, tyder ikke akkurat det på at *Sult* var tenkt som en selvbiografi. Det er en roman med sterke selvbiografiske trekk, og revisjonene tyder på at Hamsun nettopp ser boka som en roman, og ikke som en selvbiografi.

VI

Etter Lars Frode Larsen er ferdig med omtalen av *Sult* dabber fortellingen hans litt av. Det blir en sakte oppladning mot Hamsuns neste bokutgivelse, *Mysterier* (1893), som skal behandles i påfølgende biografi. Men en del morsomt stoff fra Hamsuns liv i Lillesand sommeren og høsten 1890 har Larsen funnet frem til, blant annet kan han fremvise de faktiske modellene for både Minutten og Dagny Kielland. Og Larsen viser at Hamsun kom til Lillesand på samme tilfeldige måte som han lar Nagel komme dit, og: til nøyaktig samme tidspunkt: "ved sekstiden [...] den 12te juni", som det heter i *Mysterier*. Dette er funn som støtter opp under den påpekningen av selvbiografiske innslag i *Mysterier* som flere tidligere har gjort.

De tre foredragene Hamsun skrev om litteratur rundt årsskiftet 1890-91, først utgitt i 1960 av Tore Hamsun (*Paa Turné*), har Larsen en fylldig gjennomgang av, men dessverre mer parafraaserende enn

analytisk. Mest interessant her er hans kommentering av originalmanusets rettinger og overstrykninger. Noe nytt syn på Hamsuns poetikk får vi imidlertid ikke.

Når man lukker *Radikaleren Hamsun ved gjennombruddet*, er det likevel med store forventninger til neste bind, der vi – med Lars Frode Larsen som guide – skal følge Hamsun nettopp på hans berømte foredragsturné i 1891. Og få innsyn i viderverdighetene rundt utgivelsen av *Mysterier* i 1892.

Det er ikke mange tråder Lars Frode Larsen lar bli liggende. Ikke alle spor han følger føles like relevante, her vil det avhenge av lesernes interesser. Men på den annen side legger han til rette for videre forskning innenfor et vidt spekter av emner. Både for den alminnelige Hamsun-interesserte og for Hamsun-forskeren er *Radikaleren Hamsun ved gjennombruddet* en viktig bok.